

Karl Barth — teologen och profeten

Sommarens teologiska händelse framför andra är Karl Barths 70-årsdag. Den världsberömda kyrkomannen, som i mer än tre decennier stått i förgrunden för teologisk diskussion och som under den tyska kyrkokampen på 1930-talet framträdde som ledare för den s. k. bekännelsekyrkan, har blivit föremål för överväldigande hyllningar. Antalet skrifter och specialnummer av teologiska tidskrifter honom till ära kan ännu inte definitivt fastställas men torde slå alla tidigare rekord i teologisk vetenskap. Framför alla hyllningarna i intresse och nivå höjer sig dock med säkerhet en jättevolym på 976 sidor kallad "Antwort" (utgiven av Evangelischer Verlag A. G. Zollikon, samma förlag som sedan två och ett halvt årtionden utger Barths eget jätteverk "Die kirchliche Dogmatik"). Namnet antyder en bestämd plan hos redaktören, Göttingen-professorn Ernst Wolf, och hans medhjälpare: festskriften skall peka på det gensvar, som Barth såsom knappast någon annan nu levande teolog eller förkunnare fått. I stort sett har man också lyckats förträffligt. "Antwort" har blivit en bok som speglar åtskilligt av de senaste decenniernas teologi- och idéhistoria, samtidigt som den är en ganska intim hyllningsbok från nära vänner och beundrare.

Utanför fackkretsarna är väl Barth mest känd som den vetenskapsman som var djärv nog att vägra Hitler trohetsed och för sina insatser för övrigt i kampen mot nationalsocialismen. Alldeles särskilt har väl Barth vunnit världsrykte genom den profetiska klarsyn varmed han 1938, Pragkrisens

och Münchenuppgörelsens år, bedömde läget i Europa. Några dagar före Chamberlains avgörande förhandlingsinitiativ skrev Barth ett brev till en tjeckisk kollega, den från världsekumeniken välkände professor J. L. Hromadka i Prag, vilket då det inom kort offentliggjordes väckte oerhörd upståndelse och förbittring. Barth sade sig nämligen frukta att en avspänning genom falska eftergifter skulle komma till stånd och uttryckte förhoppningen att "sönerna till de gamla hussiterna skulle visa det veka Europa, att det ännu ges män". Festskriftens allra första bidrag är just av professor Hromadka, som börjar med att påminna om det brev, som åstadkom att nästan hela den bildade världen för en tid tog avstånd från den främste teologiske kritikern av nazismen. Att Barth redan något år senare hyllades som den klarsynte, som tidigare än de flesta sett varthän utvecklingen i Tyskland obönhörligen tenderade, behöver väl knappast påpekas. Hans inflytande växte sedan snabbt. Då ett par amerikanska magasin strax efter världskriget roade sina läsare med en diskussion om vilka nu levande personer, som vid sidan av stormakternas regeringschefer har det största inflytandet på den allmänna opinionen i västerlandet, nämndes från flera håll Karl Barths namn. De senaste åren har väl Barths auktoritativa ställning ganska ordentligt undergrävs i samband med hans ställningstaganden emot den tyska återupprustningen. Symtomatiskt för hans inflytande en gång var emellertid, att hans första uttalanden i denna fråga trycktes som extra-

nummer av kulturtidskriften "Unterwegs" och vållade lidelsefull debatt över hela Tyskland:

Åtskilliga av festskriftens bidrag belyser ur skilda aspekter Karl Barths krav på en "politisk gudstjänst". Bakom formuleringen, som blivit något av ett slagord, ligger en noga överfänt åskådning, som i koncentrerad form av Barth framställdes i den lilla programskriften "Rechtfertigung und Recht" 1938. I korthet kan huvudtankegången i denna sägas vara, att en social och politisk gudstjänst för en kristen borde vara lika självklar som det söndagliga gudstjänstbesöket. Ty från rättfärdiggörelsen, från Kristi försoningsgärning, utstrålar rätten. Kristus dog för var mans rätt och därmed för hela världens. Efter för många måste därför den kristne i politiken kämpa för en rättsordning, som bygger på kristna värderingar. De riktlinjer Barth i skriften i övrigt framställer — bl. a. under kritisk uppgörelse med den traditionella luthersk-reformatoriska utläggningen av Romarbrevets kap. 13:1—7, den klassiska bibeltexten om den kristne och överheten — motiverar klart varför han vägrade den nazistiska regimen trohetsed med mindre han finge göra tillägget, att eden icke kunde upphäva hans lydnad för Gud framför varje människa. Om de dramatiska händelserna i november 1934, då Barth avstängdes från sin professur i Bonn, berättar initierat i festskriften en av hans dåvarande elever Martin Eras. Barths grundåskådning hade för övrigt också inspirerat den s. k. Barmensynoden 1934, vars betänkande — av åtskilliga reformerta räknat som en bekännelseskrift fullt likvärdig den som tillkom under reformations tiden — i allt väsentligt bär hans signatur. Ett av de märkligaste vittnesböden om Barths världsvida inflytande ger i "Antwort" nuvarande Iowa-professorn Arthur A. Cochrane, som publicerar och kommenterar en "Decla-

ration of Faith Concerning Church and Nation", vilken i fjol antogs av den presbyterianska kyrkan i Kanada och visar hur Barmen och Barths teologi i flera avseenden varit förebildlig vid författandet av denna trosbekännelse. Återgår vi emellertid till den tyska kyrkokampen, så kan det sägas att Barth själv energiskt sökte ge uttryck för de riktlinjer för en politisk gudstjänst han uppställt. Hans sekreterare under snart trettio år, Charlotte von Kirschbaum, har berättat för mig att Barth, sedan han i Basel, gränsstaden mellan Schweiz och Tyskland, 1936 fått ett nytt forum för sin teologiska verksamhet, på illegal väg sände meddelanden och kommentarer till präster och lekmän i Tredje riket. "Barth, den i grunden otyske, har avskedats. Men hans onda gift verkar vidare", klagade också på sin tid ett ledande nazistorgan, jag vill minnas själva partiorganet Völkischer Beobachter. Barths profetiska och djärva analys av tidsläget 1938 var naturligtvis ett av många försök att driva den politiska gudstjänsten.

Åtskillig kritik har riktats och mycket kan från lutherskt håll invändas mot somligt i Barths teologisk-politiska teori. Främst kan man opponera mot sammanblandningen av bibliska satsen och en rent subjektiv tolkning av tidskeendet. Inte alltid har Barth nämligen varit lika klarsynt. Självt hörde jag honom dagen för Bonnfördragets preliminära undertecknande i Basel göra en jämförelse mellan skeendet då och dagen för Münchenöverenskommelsens underskrivande. Man kan nog säga att både Barth själv och en del av hans anhängare stundom mot perspektivet att rättfärdiggörelsen måste driva till kamp för kristna värderingar i nuet hängett sig åt ett slags profetisk politisk förkunnelse, som varit en smula diletantmässig. En kritisk studie över kyrkans så kallade profetiska ämbete hade varit ett utomordentligt

tema just i festskriften till Barth. Säkert skulle en sådan inte enbart behövt vara negativ. Man måste nämligen också fastslå, att lutherdomen har anledning att med utgångspunkt i Barths vidräkning med dess historia ompröva en del ting i den traditionella läran om "världsligt regemente", sådan den i dag ofta föres fram. Den saken konstateras bl. a. i det enda svenska bidraget i festskriften, författat av Barths vanligen ganska arge kritiker Gustaf Wingren.

Wingrens bidrag, som bär samma titel, "Evangelium und Gesetz", som en av Barths allra mest kända skrifter, diskuterar emellertid i sin tur kritiskt själva grundvalarna för Barths bibelsyn. En hel rad intressanta bidrag ges i festskriften till förståelse och diskussion av Barths hermeneutik och till karakteristiken av hans kristendomstolkning i stort. Bland bidragsgivarna i festskriftens första del, kallad "In opus ipsum", återfinns man några av kontinentens främsta evangeliska teologer men också t. ex. katoliken Hans Urs von Balthasar, som här omåret överraskade med att utge den hittills i särklass bästa framställningen av Barths teologi med kritiska kommentarer. Kontrovers-teologien — Barths avgränsning mot Rom — uppmärksammas i ett par uppsatser. Andra bidrag sysslar med kristologiens roll i modern teologi och hos Karl Barth. Hela Barths tänkande är från början kristocentriskt men har efterhand fått en alldeles specifik markering i denna riktning, särskilt i de tio banden av samtidens största dogmatik, nu omfattande nära 10 000 sidor. Barth står också som självskrivnen ledare inom en grupp teologiska etiker, som driver en s. k. kristologisk etik. (Här i Skandinavien kan man om man så vill räkna dansken N. H. Sørensen, författare till den också i Sverige mycket lästa "Kristelig Etik", till riktningen in fråga.)

Barth blev fars såsom bar k. dialektiska 1920-talet gic grepp mot de teologien. Bar att den kristna tro innebär en ligt, också öve nuff som vill Han gick med mot det tänka derna människa tiska förnuft o giösa upplevel de kriterier o teologiska u "dialektiska te de guerre (efte mai", "jag sa teknisk term f nekade att sa framställas i n nom presentat som människa Dess klassiska bok "Der R dess andra upp rekt analys av av Barths tän mycket sysselsa dern teologisk ras visserligen I ett bidrag, k tecknar emelle den reformerte ard Thurneysen unge Barths t därtill en rad 1914—1921, d Safenwill. För brev — inen torde vara en för många B är av betydand torikern. Allde Barths relation giösa socialism klart framträd Den initiera också en del festskriften. B namn som frap varo är Barths

Svenska Dagbladet

(Hockholm)

VBA 15158

clut

ration of Faith Concerning Church and Nation", vilken i fjol antogs av den presbyterianska kyrkan i Kanada och visar hur Barmen och Barths teologi i flera avseenden varit förebildlig vid författandet av denna trosbekännelse. Återgår vi emellertid till den tyska kyrkokampen, så kan det sägas att Barth själv energiskt sökte ge uttryck för de riktlinjer för en politisk gudstjänst han uppställt. Hans sekreterare under snart trettio år, Charlotte von Kirschbaum, har berättat för mig att Barth, sedan han i Basel, gränsstaden mellan Schweiz och Tyskland, 1936 fått ett nytt forum för sin teologiska verksamhet, på illegal väg sände meddelanden och kommentarer till präster och lekmän i Tredje riket. "Barth, den i grunden otyske, har avskedats. Men hans onda gift verkar vidare", klagade också på sin tid ett ledande nazistorgan, jag vill minnas själva partiorganet Völkischer Beobachter. Barths profetiska och djärva analys av tidsläget 1938 var naturligtvis ett av många försök att driva den politiska gudstjänsten.

tema just i festskriften till Barth. Säkert skulle en sådan inte enbart behövt vara negativ. Man måste nämligen också fastslå, att lutherdomen har anledning att med utgångspunkt i Barths vidräkning med dess historia ompröva en del ting i den traditionella läran om "världsligt regemente", sådan den i dag ofta föres fram. Den saken konstateras bl. a. i det enda svenska bidraget i festskriften, författat av Barths vanligen ganska arge kritiker Gustaf Wingren.

Wingrens bidrag, som bär samma titel, "Evangelium und Gesetz", som en av Barths allra mest kända skrifter, diskuterar emellertid i sin tur kritiskt själva grundvalarna för Barths bibelsyn. En hel rad intressanta bidrag ges i festskriften till förståelse och diskussion av Barths hermeneutik och till karakteristiken av hans kristendomstolkning i stort. Bland bidragsgivarna i festskriftens första del, kallad "In opus ipsum", återfinns man några av kontinentens främsta evangeliska teologer men också t. ex. katoliken Hans Urs von Balthasar, som härömmarett överraskade med att utge den hittills i särklass bästa framställningen av Barths teologi med kritiska kommentarer. Kontrovers-teologien — Barths avgränsning mot Rom — uppmärksammas i ett par uppsatser. Andra bidrag sysslar med kristologiens roll i modern teologi och hos Karl Barth. Hela Barths tänkande är från början kristocentriskt men har efterhand fått en alldeles specifik markering i denna riktning, särskilt i de tio banden av samtidens största dogmatik, nu omfattande nära 10 000 sidor. Barth står också som självskriven ledare inom en grupp teologiska etiker, som driver en s. k. kristologisk etik. (Här i Skandinavien kan man om man så vill räkna dansken N. H. Sørensen, författare till den också i Sverige mycket lästa "Kristelig Etik", till riktningen i fråga.)

Barth blev först känd i vida kretsar såsom banerföraren för den s. k. dialektiska teologien, som på 1920-talet gick till våldsamt angrepp mot den härskande liberala teologien. Barth ville då slå fast, att den kristna tron såsom Kristus-tro innebär en dom över allt mänskligt, också över det mänskliga förnuft som vill vara sig självt nog. Han gick med stort patos till stormar mot det tänkande, som i den moderna människan själv, hennes kritiska förnuft och hennes egna religiösa upplevelser ville se avgörande kriterier och material för den teologiska undersökningen. Den "dialektiska teologien" var ett namn de guerre (efter grekiskans "dialogos", "jag samtalar") och fick bli teknisk term för en teologi som förnekade att sanningen om Gud kan framställas i monologens form genom presentation av ett vetande, som människan fritt förfogar över. Dess klassiska dokument är Barths bok "Der Römerbrief", speciellt dess andra upplaga 1921. Någon direkt analys av detta äldsta skede av Barths tänkande, som ganska mycket sysselsatt forskare inom modern teologisk idéhistoria, presenteras visserligen inte i "Antwort". I ett bidrag, kallat "Die Anfänge", tecknar emellertid Barths nära vän, den reformerte prästen i Basel Eduard Thurneysen, några drag av den unge Barths teologi och avtrycker därtill en rad brev från Barth åren 1914—1921, då denne var präst i Safenwill. Förekomsten av dessa brev — inemot 300 stycken — torde vara en överraskning också för många Barthkännare, och de är av betydande intresse för idéhistorikern. Alldeles särskilt gäller det Barths relationer till den s. k. religiösa socialismen, vilka i breven klart framträder.

Den initierade saknar emellertid också en del bidrag i den mäktiga festskriften. Bland de mest kända namn som frapperar genom sin frånvaro är Barths kollega i Zürich Emil

Brunner, ett annat Göttingen-professorn Friedrich Gogarten. De två var en gång, under hela 1920-talet, Barths närmaste vapenbroder i kampen mot den liberala teologien. Gemenskapen mellan dem och Barth, markerad av samarbetet kring tidskriften "Zwischen den Zeiten", som utkom 1922—1933, bröts och byttes i delvis mycket skarpa motsättningar kring den s. k. "naturliga teologien", som bl. a. får konsekvenser inom socioetikern och därmed för politiken. Barths häftiga uppgörelse med Brunner, som av allt att döma gått de båda forna vännerna oerhört djupt till sinnes, speglas i festskriften endast indirekt genom ämnesvalet i ett par uppsatser, och frändskapen med och motsättningarna till Gogarten knappast alls. Med hänsyn till festskriftens allmänna uppläggning mindre naturligt men oerhört intressant hade det därtill varit att i densamma finna ett bidrag av den svenske teolog, Anders Nygren, som här hemma ungefär lika länge som Barth på kontinenten spelat en ledarroll och som ofta drabbat samman med Barth i det ekumeniska arbetet. Det finns både påfallande likheter mellan lundateologiens, särskilt Nygrens, tänkande och Barths, och påfallande skillnader. Båda har en klar udd mot liberalteologi och kultüridealism. Men den profetiska ton, som präglar Barths hela teologi och förkunnelse, letar man väl ganska länge förgäves efter i Nygrens produktion.

Vid sidan av de många bidrag¹ i festskriften, som mer eller mindre naturligt går in under dess huvudtema, ingår såsom i hyllningsskrifter brukligt ett stort antal uppsatser över skilda ämnen. Kostligt kan det synas att finna ett bidrag i ett teologiskt hyllningsverk över temat "Mozarts Betydning för den Klaviermusik". Ämnet sammanhänger emellertid med att Barth vid sidan² av sin teologiska verksamhet är musikaliskare och speciellt Mozartkän-

nare som få; ett av de allra senaste arbeten av hans hand som vandrat över bokhandelsdiskarna och just utkommit i sin andra upplaga är en Mozartstudie! En uppsats, vars titel och innehåll däremot trots lov- värda ansträngningar från författa- rens sida — en Dr. Günter Howe — utmanar löjet, behandlar "paral- leller mellan Karl Barths teologi och nutida fysik". Också lustig men intressant är en uppsats med den originella titeln "Das Verhältnis des buddhistischen Denkens zu Karl Barth" av en japansk professor; den syftar på att Barths teologi upp- märksammas av en buddhistisk tän- karskola inom Shin-sekten i Ja- pan och på ett par punkter vunnit anklag hos densamma.

Egendomligt nog är Sverige ett av de länder, där Karl Barths teologi förblivit rätt okänd. Det sammanhänger med att vi ända från sekelskiftet haft en egen slagkraftig teologisk tradition, främst markerad av namnen Einar Billing, Nathan Söderblom, Gustaf Aulén och Anders Nygren. Det är väl först hos Gustaf Wingren, lundateologiens men också Barths kritiker, som ett påtagligt inflytande från den kontinentala synen på teologiens uppgift, i allt väsentligt inspirerad av den dialektiska teologien, kan spåras. Svensk teologi har i stället haft väsentliga ting att säga till kritiken av Barth. Med fullt beaktande av att åtskilligt av kritiken i fråga träffar väl och drabbar hårt kunde man önska att kännedomen om positiva sidor i Barths författarskap i vårt land vore större. Festskriften som här anmälts borde kunna vara ägnad att öka förståelsen för hans epokgörande insats, som ännu inte är avslutad.

Gunnar Stille
(EFTERTRYCK FÖRBJUDES)

And under Kollfater's guidance
 The rich experience of a lion